

Даниела ТОШЕВА
Филозофски факултет, Скопје
toshevadaniela@gmail.com

ИНТЕСТАТСКОТО НАСЛЕДУВАЊЕ ВО НОВЕЛИТЕ НА ЈУСТИНИЈАН (118, 127)

Апстракт. – Во овој текст се преведени две царски конституции, новела 118 и новела 127 на Јустинијан, кои се однесуваат на законските наследни редови. Во 118, која е објавена 543 година, се воспоставува нов систем на наследување преку кој законодавецот конечно раскинува со агнатското сродство кое е обележје на старото римско право, а во 127, која е објавена 548 година, е дадено дополнување на истата тема од 118 и дополнување и корекција на некои одредби од новела 117. На преводот му претходи увод кој се однесува на историјата на интестатското наследување во римското право, и на значењето на агнатското и на когнатското сродство во наследувањето.

Клучни зборови. – интестатско наследување, законски наследен ред, наследство, наследување, новела 118, новела 127, Јустинијан, агнати, когнати.

ИНТЕСТАТСКОТО НАСЛЕДУВАЊЕ ВО РИМСКОТО ПРАВО

1. Генералната поделба на наследувањето се спомнува имплицитно во *Законот на дванаесет таблици*, каде критериумот за делба е дали има завештание (*testamentum*) од починатиот (*defunctus, de cuius*¹) или нема. Според тоа, имаме: тестаментално наследување (*ex testamento*) и законско или интестатско наследување (*ab intestato*), а имено поделбата

¹ Називот *de cuius* („од кого“) се користи и во современото право наместо соодветниот *defunctus* („починат“), поради изразот: *is de cuius hereditate agitur (quaeritur) Inst. 3.2.6*, „оној од кого се води наследството.“

што се применува и во современото право. Правилата на тестаменталното наследување се применувале кога оставителот (*testator*) за време на животот, на формално пропишан начин, ќе дадел изјава за волјата, односно ќе направел планови за распределување на сиот свој имот по смртта. Правната причина за овој чин е *mortis causa*, а ефектот на овој вид отуѓување на имот е *post mortem*. Правилата на интестатска сукцесија, од друга страна, одлучувале кој ќе биде наследник кога оставителот самиот не покажал волја како треба да биде поделен имотот по неговата смрт. Двата типа наследување биле ексклузивни и се поништувале еден со друг, како што кажува и правното начело: *Nemo partim testatus, partim intestatus decedere potest*. („Никој не може да завешта дел од имотот, а дел да не завешта.“). Со правноважечкото завештание се предава сиот имот (универзална сукцесија) и тоа има предност пред законското наследување: „Како ќе го завешта [таткото на] семејството својот имот или тусторство, тоа нека биде закон.“ (*Lex XII tab. V.3*).

2. Во римското право се познати три главни системи на интестатска сукцесија: (1) системот на старото цивилно право (*ius civile*), кој иако бил предмет на некои модификации, останал формално на сила сè до времето на Јустинијан; (2) преторскиот систем, кој се наметнал над првиот, но не го поништил; (3) системот на Јустинијан кој ги поништил обата система, а тој процес конечно завршува со Новела 118 и нејзиното дополние Новела 127.

Во *Законот на дванаесет таблици* преовладува агнатскиот тип на наследување², што може да се види од законскиот наследен ред што се применува:

„Ако некој умре без завештание, нема свој наследник (*suus heres*), нека го наследи најблискиот агнат (*proximus agnatus*).“ (*Lex XII tab. V.4*) „Ако нема агнати, имотот нека го наследат гентилите (*gentiles*).“ (*Lex XII tab. V.5*)

² „Агнати (*agnati*) се лица поврзани со сродство од машка страна, како крвни роднини од таткова страна, како на пример брат роден од ист татко, потем синот на овој брат, или неговиот внук; исто така и чичкото и синот на чичкото, како и неговиот внук [се агнати]. Но, лица кои се поврзани со сродство од женска страна не се агнати туку се когнати (*cognati*), т.е. роднини според природниот закон. Според тоа, роднинството меѓу вујкото и ќерката на сестрата не е агнатско туку когнатско. Исто така, синот на тетката од таткова или од мајчина страна не ми е агнат, туку когнат. Според истото правило и јас сум сврзан со него, бидејќи новородените припаѓаат во семејството (*familia*) на нивниот татко, а не на мајката.“ (*Gai. Inst. I.156*) (прев. Д. Тошева)

Слободно родените, кои се *sui heredes*, т.е. оние што биле под *potestas* на починатиот и станале *sui iuris* по неговата смрт, го сочинувале првиот законски наследен ред.³ *Sui heredes* морале да наследат без разлика дали сакаат или не, па затоа се нарекувале уште и *heredes sui et necessarii*. Ако немало *sui heredes*, тогаш имотот се пренесувал на најблиските агнатски роднини (*proximi agnati*), т.е. тие што се во сродство со починатиот од машката страна и биле под *potestas* на заеднички *paterfamilias*. Најблискиот сродник наследувал и ги исклучувал од наследство оние што биле понатаму во редот. Во случај кога имало повеќе од еден агнат на исто ниво на сродност, имотот на оставителот се делел *per capita*⁴, т.е. секој од нив задржувал еднаков дел. На пример, ако имало двајца браќа, секој од нив задржувал еднаков дел и ги исклучувале внуците и внуките на оставителот поврзани со сродство преку починат трет брат. Поинаку од *sui heredes*, вториот наследен ред: *proximi agnati* можеле законски да одбијат да го прифатат наследството, па оттука се опишуваат како *heredes voluntarii*; во тој случај оставината преминувала на втората низа од најблиски агнати.

На крај, ако немало ниту *sui heredes* ниту *proximi agnati*, имотот се пренесувал на родовската заедница (*gens*) на оставителот, односно група семејства што тврделе потекло од заеднички предок и биле поврзани меѓусебе (*gentiles*) врз основа на одредени заеднички интереси.

3. Како што се развивало римското општество, системот на законски наследен ред што е претставен во *Законот на дванаесет таблички* се покажал несоодветен од повеќе аспекти. Ова, пред сè, се должи на фактот што агнатското сродство почнало да губи значење во однос на когнатското. Поради тоа, преторите, со серија едикти, постепено развиле нов систем на законски наследен ред, наречен преторски наследен ред, кој содржи четири групи наследници:

(1) Прв наследен ред: децата (*liberi*) на оставителот (вклучувајќи ги еманципираните деца и посвоените деца). Тие наследувале *per capita*, но доколку биле од различен степен на сродство наследувале по колено (*per stirpes*⁵).

³ Ако ослободеникот починал без тестамент, тогаш во прв ред го наследувале неговите *sui heredes*, но ако немал директни наследници, тогаш патронот го наследувал.

⁴ *Per capita* = по глава, индивидуално е различен концепт од *per stirpes*, бидејќи наследуваат подеднакво сите наброени без разлика на степенот.

⁵ Изразот *per stirpem* може слободно да се преведе „Со застапеност на претставници од семејството.“ Станува збор за наследување со претставување, на оние што доаѓаат од истото стебло (*род, фамилија; темел, основа*) - *stirpes*.

(2) Втор наследен ред: оние што се *legitimi*, т.е. тие лица што можеле да наследуваат во согласност со *Законом на дванаесет таблици* (*heredes sui* без еманципираните, *proximi agnati, gentiles*);

(3) Трет наследен ред: крвните роднини до шести степен (*proximi cognati*);

(4) Четврти наследен ред: мажот или жената, т.е. преживеаниот сопружник. Треба да се нагласи дека сопругата која била во власт на мажот (*manus*), влегувала во првиот наследен ред.⁶

Секој од преторските наследници имал временски рок од 100 дена за прифаќање на наследството, наречен креција⁷. Тој рок започнувал од денот кога биле информирани за наследството. За децата и за родителите овој рок бил една година. Но тие не стекнуваат право на сопственост над наследениот имот, туку *bonorum possessio*⁸, поради правилото: *praetor heredes facere non potest* („преторот не може да создава наследници“). Преторскиот систем не го поништува системот на граѓанското право, туку се применува како супсидијарен.

4. Иако во Јустинијановата кодификација во почетокот бил задржан преторскиот законски наследен ред, Јустинијан, во подоцнежните фази на неговото владеење, претставил сосем нов систем, што се темели на когнатското сродство, преку две важни законски одредби, Nov. 118 и 127. Таа промена не е така драстична, бидејќи теренот за отфрлање на агнатското наследување се подготвува векови наназад преку различни царски конституции. Она што го прави Јустинијан е конечно раскинување со стариот систем. Во Новела 118 објавена 543 година, се одземаат агнатските права за интестатско наследување, а во Новела 127 која е објавена 548 година, е дадено дополнување на истата тема. Според новиот систем, наследниците во долна линија (*descendentes, κατιόντες*) на починатиот биле првите што наследувале, без разлика дали биле во сродство преку машка или женска линија, без разлика дали се од машки или од женски пол. Ако немало директни наследници, имотот се пренесувал на

⁶ Браковите во кои жената била под власт на мажот (*matrimonia cum manu*) стануваат сè поретки на почетокот на принципатот, така што жените во времето на царството речиси да не влегувале во првиот наследен ред.

⁷ „Креција (*cretio*) е одреден временски период, кој му се дава на назначениот наследник за да одлучи дали му одговара да го прифати наследството или не.“ (*Tit. Ulp. XXII. 27*)

⁸ Имале владение со одршка (*usucapio*), чиј рок бил две години за недвижнини и една година за подвижни ствари. По поминувањето на рокот за одршка тие станувале титулари, т.е. сопственици на имотот.

наследниците во горна линија (*adscendentes, ἀνιόντες*) и на браќата и сестрите на починатиот, кои припаѓаат на страничната линија (*collaterales, οἱ ἐκ πλαγίου*). Ако немало членови од втората група, најблиските странични роднини наследувале *per capita*. На крај, иако не било изречно воспоставено, се чини дека ако немало крвни сродници (когнати), преживеаниот брачен партнер можел да наследи сè. Ако починатиот немал ниту тестаментални наследници, ниту законски наследници, имотот се префрлал на царската благајна (*fiscus*), бидејќи станува збор за имот без сопственик (*bona vacantia*).⁹

ЈУСТИНИЈАН, НОВЕЛА 118¹⁰

[НОВЕЛА] 118

ЦАРСКА ОДРЕДБА СО КОЈА СЕ ОДЗЕМААТ АГНАТСКИТЕ ПРАВА И СЕ
УРЕДУВААТ ИНТЕСТАТСКИТЕ НАСЛЕДНИ РЕДОВИ

Истиот цар¹¹ до Петар, најславниот епарх¹² од светата преторијанска гарда на исток.

[УВОД]

Бидејќи откривме многу различни закони објавени во постарите времиња, преку кои е донесена неправедна разлика во однос на законското наследување (*διαδοχή ἐξ ἀδιαθέτου, successio ab intestato*) меѓу роднините од машка и од женска страна, имаме предвид дека е нужно за сите законски наследувања по сродство заедно, да се уреди јасно и точно разликување преку сегашниов закон. Според тоа, претходните закони, воспоставени поради истата причина, отсега понатаму ќе бидат неважечки, а ќе биде важечко само тоа што сега ќе го утврдиме. Кога веќе секое наследување што според видот е интестатско, познава три реда, а тоа се: [редот] на роднините по горна линија (асцендентите, *ἀνιόντες, ascendentes*),

⁹ *Bona vacantia* е технички термин што се однесува на имот што останал без наследник и според завештание и според законскиот наследен ред.

¹⁰ Преводот на двете новели е направен според грчкиот текст во изданието на Shoell, и затоа ќе се користи грчката терминологија за одредени титули и институции.

¹¹ Бидејќи и претходната новела му припаѓа на Јустинијан. Ова се податоци внесени од уредувачите на новелите.

¹² Префект според римската терминологија.

[редот] на роднините по долна линија (десцендентите, κατιόντες, descendentes) и [редот] на роднините по странична линија (коллатералните, οί ἐκ πλάγιου, collaterales), којшто [од своја страна] се дели на агнати и на когнати, утврдуваме прв ред на наследување да биде оној на роднините по долна линија.

ГЛАВА I

[Прв наследен ред]

Така значи, ако некој од роднините по долна линија му стане наследник на оној што умрел без тестамент, од каков и да е пол¹³ или степен [на сродство], без разлика дали води потекло од машка или од женска страна, без разлика дали е под своја власт или под туѓа власт¹⁴, нека има предност над сите роднини по горна линија и над страничните. Дури и ако оној што умрел бил под туѓа власт, сепак неговите деца, без разлика од кој пол или степен се, наредуваме да имаат предност пред родителите под чија власт бил тој што починал; очигледно [имаат предност] и за оние ствари коишто според другите наши закони не се стекнуваат за татковците.¹⁵ Ги потврдуваме нашите закони за правото на употреба¹⁶ на оние работи што се стекнуваат или се чуваат во корист на

¹³ Во античката терминологија нема посебен термин за *пол*, туку се користи зборот *φύσις*, кој означува најпрво *природа*.

¹⁴ Во латинската правна терминологија се користат термините 1. *sui iuris* (αὐτεξούσιος), т.е. под своја власт или еманципирано лице, кое ги има сите права што ги нуди граѓанството, како што е *pater familias*; 2. *alieni iuris* (ὑπεξούσιος), т.е. лице под туѓа власт, нееманципирано, вообичаено под власта на таткото на семејството (*pater familias*), кое е ограничено во *ius commercii* (установите на имотното право) пред сè.

¹⁵ Се работи за пекулијарен имот, кој го стекнува *filius familias*. Имено, оние лица што биле под татковска власт, *alieni iuris*, не можеле да стекнуваат сопствен имот. Сè што ќе стекнело лицето под туѓа власт или веќе имало во владение, се сметало за сопственост на таткото на семејството. Сепак, имало исклучок, во однос на машките потомци на *pater familias* – *filius familias*. Исто како компетентните робови, така и на *filius familias* им било дозволено *de facto* да уживаат *peculium*, односно имот над кој имале владение и можеле да го управуваат, но не можеле да станат титулари додека е жив таткото на семејството.

¹⁶ Правото на употреба или *usus* било лична службеност, односно право на лицето корисник бесплатно и доживотно да употребува туѓа ствар (*aliena res*) и да ги собира плодовите од таа ствар колку што било потребно за задоволување на потребите. Остатокот бил должен да го отстапи на носителот на правото и на членовите на неговото потесно семејство. Овде се реферира на *Cod. Just.*, VI.57.13, во врска со имотот на починатиот син, кој има браќа и сестри.

родителите. Така впрочем, ако се случи некој од роднините по долна линија да умре оставајќи деца, коишто се или негови синови или ќерки или други потомци во права линија што ќе го наследат местото на нивниот татко, без разлика дали биле под власт на починатиот или се открие дека се под своја власт, ќе земат толкав дел од наследството на починатиот, колку и да се на број, колку што ќе стекнел нивниот родител доколку бил жив. Во минатото ваквото наследување се нарекува *per stirpes*. Не би сакале да се бара степенот за ваквиот ред, но наредуваме со синовите и ќерките да бидат повикани и внуците од претходно починатиот син или ќерка, без да се прави никаква разлика дали се машки или женски, дали потекнуваат од машка страна или од женска страна, дали се под туѓа власт или се под своја власт. Ова го утврдуваме во врска со наследувањето на роднините по долна линија. Сметаме дека по ова треба да следува распоредувањето на роднините по горна линија, и на кој начин во наследувањето на роднините по долна линија тие да бидат повикани.

ГЛАВА II

[Втор наследен ред]

Ако, значи, починатиот не оставил наследници во долна линија сродство, наредуваме таткото или мајката или други предци-родители што го надживеале, да имаат предност во однос на сите роднини од странична линија; исклучоци се само браќата на починатиот од иста мајка и од ист татко, како што ќе биде покажано понатаму [во текстот]. Но ако има многу преживеани од предците во права линија, наредуваме да имаат предност оние што ќе се открие дека се најблиски според степенот, без разлика дали е машко или женско, дали е од мајчина страна или од таткова. Ако имаат ист степен, наследството ќе се подели меѓу нив подеднакво, така што половина ќе земат сите предци во права линија од таткова страна, а преостаната половина оние предци во права линија од мајчина страна, без разлика колку се на број. Ако со предците се откријат и браќа или сестри на починатиот од истите родители, тие ќе наследат со најблиските по степен роднини по горна линија; а ако таткото или мајката се живи, имотот се дели *per capita*, за да имаат ист дел секој од предците во права линија и од браќата и сестрите. На таткото не му следува воопшто никакво право на користење од делот на синовите или на ќерките во овој случај, бидејќи им доделуваме со сегашниов закон право на сопственост и право на користење на наследениот имот.

Не треба да има никаква разлика меѓу овие лица што се повикуваат на наследство, во однос на тоа дали се женски или машки, ниту дали се во сродство од машка или од женска страна, ниту дали е под своја власт или е под туѓа власт лицето што го наследуваат.

ГЛАВА III

[Трет наследен ред]

Преостанува да определиме и за третиот ред, којшто се нарекува страничен, а се разделува на агнати и на когнати. Штом ќе се суреди и овој дел, ќе биде совршен нашиот закон од секој аспект.

Ако починатиот не оставил ниту потомци ниту предци во права линија, први за наследување на имотот ги повикуваме браќата и сестрите коишто се родени од ист татко и од иста мајка, коишто ги повикуваме на наследување и со татковците¹⁷. Ако нема такви [*т.е. асценденти и полнокрвни браќа*] од вториот ред, тогаш ги повикуваме на наследство браќата коишто се поврзани со починатиот преку еден родител – или само преку татко или преку мајка. Но ако починатиот има браќа и сестри, но и деца од друг брат или сестра кој умрел претходно, [децата] ќе бидат повикани на наследство со чичковците / вујковците и тетките по татко и по мајка, колку и да се на број, а ќе им биде оставен толкав дел од наследството колку што ќе земел нивниот родител доколку бил жив. Оттука следува дека ако се случи претходно да почине братот или сестрата чии деца се живи, а тој/таа е поврзан со сега починатото лице преку обата родитела, но има и браќа/сестри што се живи а се поврзани со него или само преку татко или само преку мајка, тогаш предност ќе имаат децата на оној брат или сестра од исти родители, макар што се од трет степен (без разлика дали се од мајка или од татко, дали се машки или женски), како што нивниот родител би имал предност доколку бил жив. Од друга страна, ако останал жив братот или сестрата по мајка и татко поврзани со починатиот, а оној што починал пред него е поврзан со него преку еден родител, тогаш ги исклучуваме неговите деца од наследството, како што и самиот би бил исклучен доколку бил жив. Ја предаваме ваквата привилегија на овој ред од сродство само на синовите и на ќерките на браќата и сестрите, за да ги наследат правата на своите родители. На воопшто ниедно друго лице што доаѓа од овој ред не му го допушта-

¹⁷ Се мисли пред сè на родителите, оние што спаѓаат во вториот наследен ред, т.е. асцендентите.

ме ова право. Но им ја доделуваме оваа заслуга на децата од браќата и од сестрите, кога се повикуваат на делба со своите чичковци/вужковци или тетки, и по татко и по мајка. Ако со браќата и сестрите на починатиот се повикуваат и роднините во горна линија за наследување, како што веќе кажавме, не дозволуваме на никаков начин да се повикаат при интестатско наследување децата на братот или на сестрата. Дури ни кога нивниот татко или мајка се поврзани со починатиот преку двата родитела. Оттука им ја дадовме оваа привилегија на децата на братот и на сестрата, за да можат наследувајќи го местото на родителите, иако и самите се од трет степен, да бидат повикани на наследство со оние од втор степен. Јасно е тоа дека имаат предност во однос на чичковците/вужковците/тетките кои со починатиот се поврзани или по мајка или по татко, иако и тие имаат исто така трет степен на сродство.

Ако починатиот нема ниту браќа ни сестри ниту дете на браќата и сестрите, како што веќе рековме, ги повикуваме сите роднини од странска линија според привилегијата на секој степен, за да најблиските по степен имаат предност над останатите. Но ако има повеќемина од истиот степен, наследството ќе се подели меѓу нив по бројот на лица, како што велат нашите закони *per capita*.

Не сакаме да има никаква разлика во какво и да е наследување или наследство меѓу лицата што се повикани заеднички да го поделат наследството во однос на тоа дали се машки или женски, дали се поврзани преку машко или преку женско лице со починатиот. Но наредуваме да биде неважечка разликата меѓу сите наследувања на агнатите и на когнатите, без разлика дали сродството е преку женско лице, или е преку еманципација, или на некој друг начин што бил пропишан со претходните закони. Наредуваме сите, и покрај таа разлика, да дојдат на интестатско наследување на роднините, според степенот на сопственото сродство.

ГЛАВА IV

[За законското туторство]

Бидејќи кажавме и утврдивме за наследството, да ги востановиме јасно и работите за туторството (ἐπιτροπή, *tutela*)¹⁸. Наредуваме секој

¹⁸ Во римското право има два вида грижа и застапништво за лицата кои се деловно неспособни: туторство (*tutela*) и кураторство (*cura*), кои претставуваат различни установи. Туторството е установа со која се надоместувал или надополнувал недоситогот на деловна способност кај цели категории лица. Кураторството, пак, е уста-

според степенот и редот според кој е повикан за наследство, дали сам или со други, да ја преземе и должноста тоторство. Во овој дел нема да биде направена никаква разлика меѓу агнатските или когнатските права, туку подеднакво сите лица што се поврзани со малолетникот се повикуваат на тоторство, без разлика дали се од машка или од женска страна. Ова се однесува на машки лица кои имаат достигнато возраст и кои според ниеден закон не се спречени да извршуваат тоторство а ниту можат да се послужат со соодветен изговор.

Им забрануваме на жените да се нафатат на должноста тоторство, освен ако е мајка или баба. На нив им дозволуваме само според редот на наследувањето да го преземат и тоторството, доколку во документ објават дека ќе се воздржат и од друг брак, и од помошта на Велејанскиот декрет.¹⁹ Штом го направат ова објавување ќе имаат предност над сите странични роднини во тоторството, освен само над тестаменталните тотори, затоа што сакаме да биде испочитувана волјата и изборот на починатиот.

Но ако повеќе лица се повикани на тоторство зашто го имаат истиот степен на сродство, наредуваме да бидат собрани заедно пред архонт, па ќе биде одбран и назначен еден или повеќе од нив, или колку што се потребни за управување на имотот, па тој или тие ќе ги управуваат работите на малолетникот. Ризикот на тоторството, пак, ќе падне на секој оној што е одбран за тоторство, а неговиот имот [*sc. na тоторот*] тивко ќе биде гаранција на малолетникот за неговото управување.

нова со која се надоместувал или надополнувал недостигот на деловна способност кај лица кои би требало да бидат деловно способни, но не биле такви поради лични недостатоци. Во старото и во класичното право има два вида тоторство според категориите на кои се однесува: тоторство над малолетници и тоторство на жените. Вториот вид исчезнува во посткласичниот период, така што во овој закон под називот тоторство се мисли едноставно на тоторство над малолетници.

¹⁹ Станува збор за *senatus consultum Velleianum*, објавен 46 г. н.е., со кој се забранува жените да преземаат одговорност за други лица (*intercedere, intcrcessio*). Трансакцијата не била неважечка, но немала ефикасност ако жената била тужена со приговор врз основа на овој *senatus consultum* (*exceptio senatusconsulti Velleiani*) од страна на доверителот на лицето што таа го застапува. Јустинијан ја реформира оваа институција за интерцесија на жените во повеќе законски одредби. Реформите главно се однесуваат на случаите кога интерцесијата на жената е важечка. (*Vide Dig. 16.1.*)

ГЛАВА V

[*На кого се однесува овој закон*]

Сакаме сето она што наредивме во врска со интестаткото наследување да важи за оние што ја прифатиле општата вера (*καθολική πίστις*). За еретиците наредуваме да важат законите што беа утврдени од нас, така што не воведуваме никаква новина, а ниту намалување со сега востановениот закон.

Затоа, Нашето Спокојство²⁰ нареди постојано да се има предвид оваа конституција, и сакаме да владее за тие случаи, коишто се случиле од почетокот на месец јули во сегашнава шеста индикција и за оние што ќе се случат. Случаите што се збиднале претходно, пред наведениот период, наредуваме да се поведат по старите закони.

[ЕПИЛОГ]

Твојата Слава²¹ нека се погрижи сите да се запознаат со она што е утврдено од нас преку сегашниот закон; во овој царски град ќе го објавиш [законот] како едикт, како што е обичајот, а во провинциите како наредба испратена до најславните хегемони, така што ниеден поданик во нашето царство нема да биде незапознаен со грижата на Нашата Милост²² кон нив.

Така значи, сегашниот закон, без никаков трошок за граѓаните или за провинцијалците, нека биде објавен на секое место.

ЈУСТИНИЈАН, НОВЕЛА 127

[НОВЕЛА] 127

ЗА ДЕЦАТА ОД БРАЌАТА И СЕСТРИТЕ КОИ НАСЛЕДУВААТ
ЗАЕДНО СО АСЦЕНДЕНТИТЕ, НО И ЗА ДРУГИ ПОГЛАВЈА.

Истиот цар [Јустинијан] до Васос, преславниот епарх на преторијанската гарда.

²⁰ Почесна титула со која се претставуваат императорите во доцната империја.

²¹ Почесна титула со која им се обраќаат на великодостинствениците.

²² Ова е исто така почесна титула за императорите.

[УВОД]

Не се снебиваме да ги исправиме нашите закони, бидејќи сакаме насекаде да го најдеме корисното за поданиците. Се потсетивме, значи, дека напишавме закон²³, преку кој наредивме во случај да умре некој оставајќи браќа и сестри како и деца од друг брат или сестра што умрел(а) претходно, на истиот начин како браќата и сестрите, така и оние деца на претходно починатиот брат или сестра се повикуваат на наследство, за да им се додели татковиот дел зашто се наследници на татковиот ред. Но ако починатиот остави некој од роднините во горна линија, како и браќа и сестри кои се поврзани со него по обата родител, но и деца од претходно починат брат или сестра, наредивме браќата и сестрите да бидат повикани по истиот закон со родителите, а децата на браќата и сестрите ги исклучивме.

ГЛАВА I

Ова, значи, за да го исправиме праведно, наредуваме ако оној што умрел остави некој од роднините во горна линија и браќа и сестри кои можат да бидат повикани со родителите, како и деца од друг брат или сестра претходно починат(а), тогаш со роднините во горна линија и со браќата и сестрите се повикуваат и децата на претходно починатиот брат или сестра, за да земат толкав дел, колку што ќе земел нивниот татко или мајка доколку бил(а) жив(а). Овие провизии наредуваме да важат за децата на браќата и сестрите, коишто се поврзани со починатиот преку обата родител. Едноставно кажано, таков ред им имаме дадено кога се повикуваат [на наследство] само со браќата и сестрите, а тој [ред] наредуваме да го имаат и кога се повикуваат на наследство со браќата и сестрите и со некои од роднините во горна линија.

ГЛАВА II

Сметаме дека е вредна за исправка уште една работа, која ќе ја направиме дел од сегашниот закон. Од самото искуство за овие работи дознавме дека е неопходно за жените да се регистрираат предбрачните подароци правејќи хипомнеми²⁴; на тој начин, ако се загубат оригинал-

²³ Новела 118 погоре.

²⁴ Хипомнеми (*ὑπομνήματα*) се специјален вид документи, во кои едно лице му изразува желба на друго лице да склучат договор за одреден работа. Глаголот што се употребува во овие договори е *βούλομαι* (*παραλαβεῖν*) („сакам (да прифатиш“).

ните документи, тие ќе бидат спремни имајќи веќе подготвени докази за бракот. Наредуваме дека е нужно подарокот, без разлика дали [го даде] мажите или други лица за нив го ветице, без разлика дали е предбрачен или брачен, доколку надминува вредност од 500 златни парчиња, да го регистрираат правејќи хипомнема; во царскиот град кај магистерот за ценсот, а во провинциите кај јавниот адвокат во секој град, или кај оние што се овластени да составуваат такви хипомнеми. Ако не ги регистрираат, што се однесува до делот на жената, наредуваме да биде и така важечки, а ако дојде време за барање назад на подарокот или дел од него, да не ѝ се пружа отпор на жената доколку не е регистриран подарокот. Но, кога договорите за мираз и исходите од нив за дел, му даваат право на мажот да го бара миразот назад или дел од него, наредуваме да нема право на никаква тужба, освен ако не го регистрирал подарокот преку хипомнема, како што беше кажано. Бидејќи мажите го имаат правото да ги регистрираат подароците, нам ни се чини дека е непристојно ризикот од нерегистрација на подароците да падне на жените.

ГЛАВА III

Бидејќи сметаме дека жените, оние што не влегуваат во втор брак, се вредни за поголема почит од оние што влегуваат во втор брак, наредуваме, ако некоја го изгуби мажот и се воздржи од друг брак, таа да има право на употребување²⁵ на предбрачниот подарок како и она што претходно го наредивме, таа да има право на сопственост на толкав дел колку што имаат и децата, за да според правилото на сопственост и таа се смета како едно од децата. Наредуваме дека ова важи не само за мајките туку сакаме и за другите роднини во горна линија кои не влегуваат во втор брак²⁶.

ГЛАВА IV

Бидејќи им забранивме неодамна преку нашиот закон²⁷ на мажите и на жените да направат едностран развод на бракот²⁸, освен ако е причина препознаена од нашиот закон, и востановивме казни за оние мажи и жени што се дрзнуваат да го направат тоа, направивме и една

²⁵ Станува збор за лична службеност користење (usus). Cf. supra. Nov. 118.

²⁶ Cf. Nov. 98.

²⁷ Nov. 117.

²⁸ Репудиум.

промена за казните на мажот и на жената, наредуваме, кон подобро тоа преобратувајќи го, да нема никаква разлика во однос на казните меѓу мажот и жената што се дрзнуваат на тоа. Напротив, со истите казни, оние што сме ги назначиле за жените доколку ја разрешат заедницата без причина позната од нашиот закон, [ќе бидат казнети] и мажите што ќе се поведат и ќе се дрзнат на тоа. Според тоа, исти ќе бидат казните и за мажот и за жената. Таму каде што грешката е иста сметавме дека е праведно и казните да бидат еднакви.

[ЕПИЛОГ]

Твојата Слава²⁹ сегашниов наш генерален закон ќе го направи познат преку вообичаените едикти на оние што го населуваат нашиот велик град но и оние што живеат во провинциите, така што никој да не биде незапознаен што е објавено од нас за заедничкиот спас.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Corpus iuris civilis*, volumen tertium. *Novellae Iustiniani*, recognovit, Rudolfus Schoel, Berolini, MCMLIX.
- Corpus iuris civilis*, volumen secundum. *Codex Iustinianus*, Paulus Kruger, Berolini, MCMVI.
- Corpus iuris civilis*, volumen primum. (1928), *Institutiones*, Paulus Kruger, Berolini, MCMXXVIII.
- De Zulueta, Francis. *The Institutes of Gaius*, Part I, Text with critical notes and translation. Oxford: Clarendon Press, 1958.
- De Zulueta, Francis. *The Institutes of Gaius*, Part II: Commentary. Oxford: Clarendon Press, 1963.
- Frier, Bruce W. Thomas A.J. McGinn. *A Casebook on Roman Family Law*. Oxford University Press, 2004.
- Mosaicarum et Romanarum Legum Collatio*. With introduction, facsimile and transcription of the Berlin codex, translation, notes ad appendices by Rev. H. Hyamsom. Oxford University Press, 1913.
- Remains of Old Latin III: Lucilius, The Twelve Tables*. Edited and translated by E.H. Warmington. London, William Heinemann Ltd, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1938.
- Roman statutes*. Vol. II. Ed. by M.H. Crawford. Institute of Classical Studies, School of Advanced Studies, University of London, 1996.
- Schiller, Arthur A. *Roman Law: Mechanisms of Development*, Mouton Publishers, The Hague, Paris, New York, 1978.
- Schoell, Rudolfus-Kroll, Guilelmus., *Corpus Iurus Civilis, Novellae*, Vol. 3, Apud Wiedmannos, Berlin, Germany, 1895, repr. 1959.
- Ulpian, Regula*, priredio i preveo Ante Romac, Biblioteka Latina et Graeca, knjiga XI, Zagreb, 1987.

²⁹ Хонорарна титула.